

השער נעול

מאת דוד מלץ, הוצאת עם עובד, ספריה לעם, תל-אביב, תשי"ט.

לדעת בשתית ליזול בבית כיסא ובעקבותיו הולך משה מאוחד.

קיימת נקודת מוקד שכנגד בספרו של דוד מלץ. ישראל ומרים מוצגים כזוג שנחנו במתת האהבה. אולם היסודות הדומיננטיים בספר שלפנינו הם הנפשות הרעועות והדוויות שנידונו מראש לאבדון. אפילו ימי חג ומועד בקיבוץ מצויירים מזווית הראייה של נפש נמוכה, או קודרת וזעופה.

ניתוח צירי העלילה המרכזיים ביצירה מגביר את הרושם כי מלץ עשה נסיון לראות את הקיבוץ בעיניים „זרות“.

„עומד משה מאוחד באמצע צריף האוכל. מתבונן בשורות היושבים אל השולחנות, בפניהם ובגבותיהם. שורות-שורות-אחוריים, אחוריים של זכרים, של נקבות, רחבים, מלאים, בולטים, כדוריים מעיקים על הספסלים הצרים, מעיקים על נשימתו — עד מחנק. חיה מפלצתית עצומה. רבת עכורים. ומלפנים — פיות. מאות פיות. מאות סנטרים. עולים ויורדים. מתנועעים בקצב של מכונה. עד אימה. עד מחנק.“ (עמ' 205—206).

קטעי הפילוסופיה, משל שפינוזה ואחרים, לא זו בלבד שאינם מגביהים את המישור שהוא זירת ההתרחשויות, אלא להיפך מנמיכים אותו. הדברים מצלצלים עלובים, נעדרי כל משמעות. הרי הם כחוטי רוח שאדם מנסה לשזור במקום להיאחו בעבותות של ממש. היפלא אם חוטים אלה נהפכים לחבל של תליה, למוות?

הדרך שבה נקט מלץ בספרו האחרון מוליכה בהכרח לתפיסה ניהיליסטית גמורה, לראייה מיזאשת שאין בה כל קרן תקווה. אבדן האמונה בערכים מתפשט לתחומים שאולי מלץ עצמו

השימוש ביוצא הדופן האנושי כציר מרכזי ביצירה הספרותית הוא לגיטימי בהחלט. יתר על כן: „הור“ הוא אב-טיפוס בספרות המודרנית ויכול אף לשמש אחד מסימני ההיכר שלה. הפסיכולוגיה המודרנית מלמדת, שדווקא הנפש הפגועה, יוצאת הדופן בורותה, יש בה כדי ללמד על הנפש הנורמאלית.

דוד מלץ משתמש במתודה זו, באופן קיצוני, בספרו החדש „השער נעול“. לא רק משה מאוחד הוא ספק פילוסוף, ספק רועה רוח אלא גם שאר הדמויות הראשיות שבספר הן כמותו. אברהם חן הוא בודד בקיבוץ. דבריו אינם נסבלים על ידי חבריו. גם בביתו שורת ריקנות. המחבר רומז במפורש על מעשיה של אשתו.

אהבתה של בלומה הרפתגנית למשה מאוחד זורקת אור על נפש מוכת רגשות נחיתות, חסרת סיפוק, המגיעה משום כך להתנהגות שכמוה כהילוך על חבל המתוח על פני תהום. הסטייה המינית והאהבה הרכה משמשות בעירבוביה, והן יוצרות תמונת זוועה וגיחוך, בדומה למשה מאוחד עצמו שפניו מאחדים בתוכם עיניים יפות וזקנקן מבדח. כך אפשר להמשיך ולהצביע על אליהו סניטר, סריס מרצון שאינו בא בקהל ואפוף ריחות של ליזול, שיינה האומללה שכרסה בין שיניה והיא מבקשת מחסה בקיבוץ, כטובע הנאחו בקש, רועה הצאן הנותן עינו בכוס ועוד. גם הדמות היחידה מחוץ לקיבוץ התופסת מקום ברומאן, יוספה מאסטרו, היא מוכת גורל המבקשת לה תשועה ביסוד בית הבראה לצמחונים (על ה„זרות“ שבבעית הצמחונות מצביע המחבר בפרק אחר, נחמד ורב הומור, בספר).

הקיבוץ איננו מושיע את אלה שצלמם הפנימי מעוקם. שיינה נדחית. אליהו סניטר מאבד עצמו

האדם, החברה והקיבוץ, ולו גם באספקלריה של יוצאי הדופן, מעוררת דחיה.

יוצא הדופן הוא אֶלמנט חיובי בספרות במידה שהוא חושף אמיתות של חיים, אבל במידה שהוא נהפך לצינור של שופכין בלבד הוא מזיק לאמנות. מטעם פשוט: חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת וכך גם חותמה של האמנות.

ספרו של מלץ, למרות הכוח הסיפורי שהושקע בו החטיא את מטרתו. הדמויות שבו אינן מתעלות לדרגה של סמלים אוניברסאליים, אלא הן מצטמרות צמות והולכות. הילוכן השפוף מטיל צלו המעוקם על כל מה שבקירבתן.

הלל ברזל

לא התכוון להגיע אליהם. גם הקיבוץ מואר באור עגום. פתגם אומר: היוזר מזריקת אבן לביצה, שמא יפגע בכ הקבוץ.

הביצות הנפשיות שבהן מוליך המחבר את ספרו מטילים גושי בוץ כבדים על הקיבוץ. לא רק יוצאי הדופן מתגלים בעזרת מלץ באור עלוב ומבוויש אלא גם כל מה שמסביב להם.

„השער נעול“ הוא בסיכומו של דבר יצירה פסימית. המעגל נסגר כשבקבוק הליזול הוא המוצא היחיד, לא רק בשביל משה מאוחד.

גם למסקנה כזו רשאי להוליך אותנו המחבר, בין אם התכוון לכך מלכתחילה, או שלא תיאר לעצמו דמות העוגה שתיאפה מן החמרים שעירבב. ברם, הקיצוניות היתרה שבהצגת תמונתו של